

KÜLTÜREL DÖNÜŞÜM ARACI OLARAK HALKEVLERİ VE İNAN DERGİSİ*

Mustafa YILMAZ**

ÖZ

Halkevleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu kadrosu tarafından Türk folkloruna dayalı ulusal bir kültür yaratmak ve halka cumhuriyet ilkelerini öğretmek amacıyla 1931-32 yıllarında Türk Ocakları'nın yerine kurulmuş mekânlar olarak karşımıza çıkar. Halkevleri siyasal ve kültürel hedeflerine varabilmek adına iletişim araçlarına sahip olma gereksinimi duymuş ve çok sayıda dergi yayımlayarak geniş kitlelere ulaşmaya çalışmıştır. Bu çalışmada yeni devletin oluşturmaya çalıştığı kültürel değerleri, 1937-1939 yılları arasında Trabzon Halkevi tarafından yayımlanan *İnan* dergisinin ilk serisi üzerinden incelemek amaçlanmıştır. Yeni devletin kurucu kadrosu tarafından amaçlanan kültürel değişimin, lider odaklı bir milliyetçilik anlayışıyla ve halkı biçimlendirebileceğini düşünen elitist bir yaklaşımla gerçekleştirilmeye çalışıldığı *İnan* dergisi özelinde saptanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Halkevleri, İnan Dergisi, kültür, mekân, tematik analiz

THE PEOPLE'S HOUSES AS AN INSTRUMENT OF CULTURAL TRANSFORMATION AND THE PERIODICAL İNAN

ABSTRACT

The People's Houses were cultural sites that were started in 1931-32 by the founding cadres of the Republic instead of "Türk Ocakları". The aim was to recreate national culture, based on Turkish folklore, and to raise young generations with the ideals of the republic. In order to achieve their political and cultural aims, The People's Houses published a number of journals and periodicals since they needed to use the media and gave importance to communication with the people.

This study deals with the cultural values promoted by the new Republic

* Bu makale, 8-10 Eylül 2011 tarihlerinde gerçekleştirilen 6. Uluslararası Kültür Araştırmaları Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

** Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü, Trabzon.

through a careful examination of the first series of the periodical *İnan*, published between 1937-39. The *İnan* case shows that the cultural change desired by the founding cadres of the new republic was promoted through a leader-centered nationalist understanding and, from an elitist point of view, the founding cadres presumed that they had a power to reshape the people.

Keywords: People's Houses, the periodical *İnan*, culture, site, thematic analysis

Giriş

İktidarın varlığını yönetilenlere ileten, iktidarı meşrulaştıran, doğallaştıran ve en önemlisi de çoğu zaman ideolojik aktarımın gerçekleştirildiği bir sahne olarak¹ kurgulanır ve kullanılır mekânlar. Halkevleri de Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran askeri ve sivil çekirdek elitin yeni rejimin ideolojisini kitlelere aktarmaya ve benimsetmeye çalıştığı mekânlar olarak karşımıza çıkar. Kemal Karpat, Halkevleri'nin siyasal amacının; mümkün olduğu kadar çok insanı "yeni dinlerinin Türk milliyetçiliği, modern siyasal kimliklerinin de cumhuriyetçilik" olduğuna ikna etmek olduğunu söyler. Ona göre Türkiye'nin ayakta kalması modernleşmeyle eş anlamlı olarak görülen söz konusu ilkelerin kitlesele olarak kabul edilmesine bağlıdır.² Tevfik Çavdar da yeni devletin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Genel Sekreteri Recep Peker ve Başbakan İsmet İnönü'nün söylev ve demeçlerine göre Halkevleri'nin amaçlarını şöyle özetler: "*Kültür, ülkü, amaç ve düşünce birliğini güçlendirecek bir toplum olmayı sağlamak. Ulusal birliği oluşturan, milli ruhu biçimlendiren ve kudretlendiren kültür öğelerini bulup ortaya çıkarmak, geliştirmek. Köylü ile kentli, köylü ile aydın zümreler arasındaki ilişkileri düzenleyip artıracak köycülük çalışmalarının yapılması; Cumhuriyet Halk Fırkası'nın ilkelerini ve bu ilkelerin ülke düzeyinde nasıl uygulandığını anlatmak için kullanılan bir merkez olması*".³ Bu merkezlerin kurulması için ise "buldukları bazı yerlerde CHP'nin teşkilat kuramaz hale geldiği"⁴ Türk Ocakları'nın kapatılması ve yerlerini Halkevleri'ne bırakmaları uygun görülmüştür. 1924 ve 1930'daki çok partili rejim girişimlerinde istenilen başarı sağlanamayınca, tek parti rejiminin mutlak güçleri

1 Neşe Yeşilkaya, *Halkevleri: İdeoloji ve Mimarlık*, İstanbul 2003, s. 19.

2 Kemal Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, İstanbul 2009, s. 334.

3 Tevfik Çavdar, *İz Bırakan Gazeteler ve Gazeteciler*, Ankara 2007, s. 452.

4 Eminaalp Malkoç, "Sosyo-Kültürel Devrimin Aracı: Halkevleri (1932-1951)", *Bilgi ve Bellek*, 7, İstanbul 2007, s. 72.

Kemalist devrimin ilkeleri çerçevesinde halkı eğitecek ve biçimlendirecek bir yapı oluşturmak düşüncesinde birleşmişlerdir. Bu dönemde Türk Ocakları'nın yanı sıra, Türk Kadınlar Birliği, Gazeteciler Cemiyeti, Muallimler Birliği gibi örgütler de ya feshedilmiş ya da partiye bağımlı örgütlenmeler haline getirilmiştir.⁵

Türk Ocakları; Kemalist devrimin milliyetçilik anlayışından uzaklaştığı, ırkçı, Turancı hayaller peşinde koştuğu ve gerici çevrelerin yuvalandıkları merkezler haline geldikleri⁶ gerekçesiyle 10 Nisan 1931'de gerçekleştirilen olağanüstü kurultayda tüm hakları CHP'ye devredilmek suretiyle kapatılmıştır. 257 şubesiyle CHP'ye devredilen Türk Ocakları'nın yerine Çekoslovakya'daki Sokol adlı kuruluşlar örnek alınarak Halkevleri ya da Halkinevleri adlı bir örgütlenmeye gidilebileceği öngörülmüştür. Kemalist ideolojinin yaygınlaştırılması ve mümkün olduğunca geniş kitlelere benimsenmesi amacıyla ilk önce 1931 yılında Halk Hatipleri teşkilatı, daha sonra da dönemin Milli Eğitim Bakanı Reşit Galip'in hazırlık çalışmaları sonucunda Halkevleri Türk siyasal ve toplumsal hayatının önemli bir belirleyicisi olarak ortaya çıkmıştır. Halkevleri'nin 10 Mayıs 1931'de toplanan CHP Kurultayı'nda Türk Ocakları'nın yerine kurulmasına karar verilmiş ve 19 Şubat 1932'de ilk Halkevi Ankara'da açılmıştır.⁷

Ulus devletinin inşası sürecinde biçimlendirici kültür merkezleri olarak kurgulanan⁸ Halkevleri bu amacı gerçekleştirmek için; Dil, Edebiyat ve Tarih, Güzel Sanatlar (Ar), Temsil, Spor, Sosyal Yardım, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Kitapsaray ve Yayın, Köycülük, Müze ve Sergi kolları olmak üzere dokuz şubeyle⁹ “devrimleri halkın ruhuna sindirmeye”¹⁰ çalışmıştır. 19 Şubat 1932 tarihinde Halkevleri ilk olarak 14 ilde açılmıştır. Kısa bir süre sonra 20 ilde daha Halkevi açılmasına karar verilmiş ve 24 Haziran 1932 tarihinde aralarında Trabzon Halkevi'nin de bulunduğu yeni şubeler faaliyetlerine başlamıştır.¹¹ Trabzon Halkevi kurulduğu andan itibaren dokuz şubeden oluşan her alanda etkinlikler gerçekleştirmiştir. Bunların içinde bu

5 Sefa Şimşek, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932-1951*, İstanbul 2002, s. 11.

6 Eminat Malkoç, *Devrimin Kültür Fıdanlığı: Halkevleri ve Kadıköy Halkevi*, İstanbul 2009, s. 19.

7 Ayşegül Komsuoğlu ve Namık Sinan Turan, “Türkiye’de Ulus İnşası Sürecinde Halkevleri Temsilleri”, *Bilgi ve Bellek*, 7, İstanbul 2007, s. 89.

8 Murat Katoğlu, “Cumhuriyet Türkiye’nde Eğitim, Kültür, Sanat”, *Türkiye Tarihi: Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Der.: Sina Akşin, İstanbul 1990, s. 411.

9 Anıl Çeçen, *Atatürk’ün Kültür Kurumu Halkevleri*, İstanbul 2000, s. 105-109.

10 Behçet Kemal Çağlar, *Halkevleri 1932-1935 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı*, Ankara 1935, s. 3.

11 İbrahim Azcan, *Türk Modernleşmesi Sürecinde Trabzon Halkevi*, Trabzon 2003, s. 55.

çalışma özelinde ele alacağımız *İnan* dergisi de önemli bir yer tutar. Kitapsaray ve Yayın Kolu tarafından çıkarılan *İnan* dergisi Mayıs 1937’de ilk sayısıyla okuyucularıyla buluşmuştur. 1939 yılı Şubat ayına kadar 12 sayı yayımlanan dergi, yayın hayatına üç yıl ara verdikten sonra 1942-1949 yılları arasında kesintili olarak 52 sayı daha çıkmıştır.¹² *İnan*’ın ilk sayısında Şinasi imzasıyla Halkevleri’nin “*transformatör istasyonları vazifesi*” gördükleri ve “her şeyden evvel halkı hazırlamak ve yetiştirmek için bir irfan seviyesi hazırlamak vazifesiyle mükellef oldukları” belirtilmektedir. Halk-evleri’yle amaçlanan kültürel değişime vurgu yapılan makalede Halkevleri “*kültür ihtiyacına cevap verecek, inkılâbın mana ve amacını öğretecek bir mektep*” olarak gösterilmekte, “*halkevlerinde toplanacak olanların sinelerinin, Türk inkılâbı, Türk kültürü tohumları ile aşılacağı*” belirtilmektedir.¹³ Ulus devlet inşası aşamasında, milliyetçilik ideolojisinin ve yeni rejimin prensiplerini yeni yurttaşla anlatma ve benimsetme sürecinde *İnan* ülkenin önemli kentlerinden birinde kendi ilkelerini şöyle aktarmaktadır:¹⁴

“İnan, yalnız kuvvetli bir inanmanın, hayata milli hayata inanmanın, ülkü ve kül-türe inanmanın ve nihayet Atatürk rejimine inanmanın yarattığı ölçüsüz samimiyet içinde doğdu ve öyle yaşayacaktır. ...İnan’daki yazılar milli ülküyü ve milli kültürü mihver yapacaktır. Altı ok İnan’ın programıdır”.

Araştırmanın Yöntemi

Akademisyenlerin, araştırmacıların; insanları, olayları, durumları anlamasını kolaylaştıran ve gözlemlerinin doğruluğunu artıran, sistematik bir yolla bilginin çeşitli türlerini kullanmalarını sağlayan¹⁵ tematik analiz yöntemi, incelenen haber ve yorumlarda belirgin olarak öne çıkan tematik ve söylemsel kalıpları ve bu çerçevede seçilen adlandırmaları, pozisyonları, iddiaları ortaya çıkarmaya yönelik çalışan bir araştırma yöntemi olarak tasarlanmıştır. Böylelikle ele alınan temalar hakkında belirli bir durum tanımı, nedensel yorumlamalar ve değerlendirmeler yapılabilmektedir. Tematik analiz; yaşam öykülerinde, röportajlarda, açık-uçlu makalelerde, kişisel mektuplarda; şarkı, edebiyat, folklor, ilahi gibi tarihsel belgelerde kullanılmak-

12 Azcan, *a.g.e.*, s. 83.

13 Şinasi, “İnan Mecmuası Çıkarken”, *İnan*, 1, Trabzon 1937, s. 27.

14 *İnan*, 1, Trabzon 1937, s. 1.

15 E. Richard Boyatzis, *Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis and Code Development*, California USA 1998, s. 5.

tadır.¹⁶ Bu çalışmada da yeni Türk devletinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün henüz hayatta olduğu 1937 ve 1938 yılları arasında ilk serisi yayımlanan *İnan* dergisinde yer alan milliyetçiliğe, yeni rejime ve değerlerine vurgu yapan söylemler tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir.

İl merkezlerindeki Halkevleri, il sınırları içinde kurulmuş diğer Halkevleri'nin sözcüsü olarak kendi dergisini çıkartmakla yükümlüdür. Bu kapsamda Halkevleri'nin yayımladığı en önemli dergi Ankara Halkevi tarafından çıkarılan *Ülkü*'dür. Derginin önemi CHP içindeki hâkim fikirler doğrultusunda Halkevleri'nin genel siyasetini tanımlamasından kaynaklanmaktadır. CHP Genel Sekreterliği'nin yayımladığı genelgede *Ülkü*'nün görevi, cumhuriyetin ilke ve düşüncelerini bilimsel ve ikna edici bir tarzda dile getirmek olarak belirtilmiştir. Parti, gerçekleştirilmek istenen bu amaçlar için bütün Halkevleri'ne *Ülkü*'deki fikirleri esas almalarını tavsiye etmekte, dergi editörlerine de kültürel reformları kitlelere aşılmasını öğütle-mektedir.¹⁷ Nitekim *İnan* dergisinde de bu tavsiyelerin varlığı açıkça görülmektedir. Derginin sekizinci sayısında CHP Genel Sekreteri adına Dâhiliye Vekili Akkaya'nın yayımladığı tamimde şöyle denilmektedir:¹⁸

“Ülkü dergisiyle Halkevlerimizin çıkarmakta oldukları dergiler tanıtılmakta ve eserlerle makaleler tenkit olunmaktadır. Dergi çıkaran her Halkevi “Ülkü” de yapıldığı gibi her sayısında bütün halkevleri dergilerinin bir cetvelini derç ve neşretmelidirler. Halkevleri dergileri mutlaka aralarında dergilerini mubadele etmeli ve birkaç defalar tamim edildiği gibi her Halkevi çıkardığı eserlerden diğer Halkevlerine göndermelidirler”.

Görüldüğü gibi dergilerin yayın politikaları ve her sahada atacakları adımlar doğrudan ve kesin bir biçimde CHP yönetimince belirlenmektedir. CHP içindeki hâkim fikirlerin yer bulduğu ve diğer dergilerce de örnek alınması istenen *Ülkü*'nün benimsediği siyaset, editörün sahip olduğu görüşler ve siyasal eğilimlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. 1936'ya kadar dergiyi halkın gelenek ve hislerine pek önem vermeden zorla hayata geçirilen bir dönüşüm aracılığıyla hızlı bir modernleşmenin sağlanmasını savunan radikal fikirlere sahip CHP Genel Sekreteri Recep Peker yönetmiş, 1936'dan 1941'e kadar ise derginin başında Fuat Köprülü yer almıştır. Köprülü döneminde dergi didaktik ve tarihsel bir yaklaşım sergilemiştir.¹⁹

16 Boyatzis, *a.g.e.*, s. 12.

17 Karpat, *a.g.e.*, s. 336.

18 *İnan*, 8, Trabzon 1938, s. 32.

19 Karpat, *a.g.e.*, s. 335.

1937 Mayıs'ında yayımlanmaya başlanan *İnan* dergisinde Köprülü'nün tarihsel yaklaşımlarının etkisi görülmekle birlikte Peker'in dönemindeki elitist tavır daha baskındır. Bu nedenle, henüz Atatürk'ün hayatta olduğu ve Peker'in pozitivist felsefeye dayalı seçkinci yaklaşımlarının egemenliğini sürdürdüğü dönemde, *İnan*'ın Mayıs 1937-Şubat 1939 tarihleri arasında yayımlanan 12 sayısı çalışmada örneklem olarak seçilmiştir. Dergide yer alan milliyetçi, halkçı, cumhuriyetçi ve devrimci söylemler tespit edilerek kategorize edilmiş, özellikle vurgulanan ve belirgin bir biçimde öne çıkan temalar yeni devletin kurucu kadrosu tarafından gerçekleştirilmek istenen değişimler bağlamında incelenmiştir.

Araştırmanın Bulguları

İnan'ın sayfalarında yer alan yazı türleri incelendiğinde en çok siyasal makalelere yer verildiği görülmektedir. Özellikle milliyetçi, devrimci söylemlerin ve lidere vurgunun sıklıkla yapıldığı şiirler ise *İnan*'da geniş yer kaplamaktadır. Hikâye, çeviri, deneme ve eleştirilerden oluşan mimari, müzik gibi pek çok konuda kaleme alınan düzyazı örnekleri de dergide önemli yer tutar.

Tablo-1: *İnan* dergisinin ilk serisinde (1-12. sayılar) yer alan yazı türlerinin dağılımı

Yazı Türleri	Frekans	Yüzde
Siyasal makaleler	47	% 25
Şiir	44	% 23
Düzyazı (Nesir)	34	% 18
Tarih	11	% 6
Kültürel Haberler	11	% 6
Gezi	10	% 5
Edebi Notlar	9	% 5
Sağlık	8	% 4
Dil	7	% 3,5
Ekonomi	6	%3
Eğitim	3	%1
Spor	1	%0,5
Toplam	191	% 100

İnan'daki siyasal makalelerin çokluğu derginin vermek istediği mesaj açısından oldukça anlamlıdır. Dergi, büyük bir değişim projesinin parçası olarak üzerine düşen “vazife”yi yerine getirmekte, siyasetin bir bölme, yanına çekme ve ikna sanatı olduğunu bilerek özellikle kültürel ve sosyo-politik değişimi kitlelere benimsetmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken siyasal makalelerin yanı sıra özellikle lider figürünü mitleştirdiği ve yeni düşünüşü idealize ederek sunduğu şiirlerle de bu “gaye”ye varmaya çalışmaktadır.

Dergide yer alan; yeni bir toplum yaratmaya ve kültürel değişimi gerçekleştirmeye yönelik söylemler, pozisyon alışlar ve adlandırmalar *İnan* dergisinde öne çıkan temalar kapsamında değerlendirildiğinde; en çok milliyetçiliğe, daha çok köycülük odaklı bir halkçılık anlayışına, devrime ve yeni rejim ile ülkü, ideal, vazife gibi kavramlara vurgu yapıldığı görülmektedir.

Tablo-2: *İnan* dergisinde öne çıkan temalara ilişkin sözcüklerin tekrarlanma sıklığı ve dağılımı

Temalar	Sözcükler			Frekans			Toplam Frekans
Milliyetçilik	Milliyetçilik, millet, ulus, milli, ulusal, Türk, Türklük	Türkiye, vatan, millet, ülke, memleket, devlet	978	370			1348
Halkçılık	Halk, köylü, köy, köycülük, toplum, sosyal, içtimai, topluluk, cemaat, cemiyet, camia, komün		615				615
Devrimcilik	Devrim, inkılâp, ihtilal, modernleşme, modern, medeniyet, medeni, tenvir		365				365
Lider	Atatürk, Gazi, Gazi Mustafa Kemal		193				193
Rejim	Cumhuriyet, Cumhuriyetçilik, laiklik, rejim		162				162
Diğer	Vazife	İdeal	Ülkü	59	51	39	149

1-Ulus Devletin Bozkurdu

Gündelik hayatın içinde anlamlandırma pratiklerinin sürdürülmesini sağlayan kültürel ve ideolojik çerçeveler, sistemler ve kodlar söz konusudur.²⁰ Bu sistem ve kodların paylaşılmasını sağlayan en önemli araç ise kullanılan dildir. Milli kimliğin önemli belirleyicilerinden biri olarak dil, aynı dili konuşanların milli bir bağ oluşturmalarını kolaylaştırmaktadır. Bu

20 Norman Fairclough, *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*, London 2003, s. 11.

bağlamda basılı ürünlerde çeşitli sözcükler aracılığıyla millet olmaya vurgu yapılmakta ve ulusal birlik hatırlatılmaktadır. Ulus devletlerde yaşayan bireylerin kim olduklarını, nasıl adlandırıldıklarını ve hangi kelimeler üzerinden ortaklık kurulduğunu ifade eden “millet, milli, ulus, ulusal” gibi sözcüklerdir. Yine milletin üzerinde yaşadığı yeri adlandırırken kullanılan ve bir aidiyet hissi yaratmayı amaçlayan “vatan, ülke, memleket” sözcükleri, *İnan*'da yer bulan milliyetçilikle ilgili anlam inşa eden anahtar sözcükleri oluşturmaktadır. Yeni Türk devletinin ideolojisini aktarma ve kitlelere benimsetme sürecinde dergide en fazla yer verilen sözcükler de bunlardır.

İnan'da yer alan yazı türleri incelendiğinde yeni bir ulusun inşasında milliyetçilik ideolojisinin; kurtarıcı ve kurucu önderliğiyle halkın gözünde efsaneleşmiş mitik bir liderin varlığıyla bütünleştirilerek sunulduğu görülmektedir. Mitlerin bireyin ruhsal dünyasını etkilemesi, ayrıca geçmiş başarılar ve büyük zaferlerin hamasi bir şekilde ve yoğun duygu yüküyle anlatılması bireyi mit dünyasının içine çeker.²¹ Bu yönüyle mitlerin en önemli işlevi yönetimi kolaylaştırmaktır. Nitekim toplumsal gerçekliğin önemli yansımalarından olan mit, bir toplumun derin eğilimlerini ortaya koymaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde mit olmadan kitlelerin belirli bir uygarlığa ya da onun gelişim sürecine ve krizlere uyum sağlaması güçleşmektedir. Mit; tarihsel, dinsel gibi unsurların yanı sıra “ulus miti”, “kahramanlık miti” gibi farklı unsurları da bünyesinde barındırır. *İnan*'da da siyasal makalelerden sonra en fazla yer verilen şiirlerde mitik bir anlatım egemendir. Naşir'in “Alay Marşı” adlı şiirinde yeni Türk devletinin kurucusu Atatürk, “yeni tarih yaratan en büyük Bozkurt”²² olarak nitelendirilmektedir. Erzurum seyahatinin anlatıldığı bir yazıda ise Abdullah Günel, “Erzurum Türk tarihinin yeni bir Ergenekonu oldu, Bozkurt, ulusun önüne buradan düştü”²³ sözleriyle sözlü kültürün egemenliğini koruduğu bir dönemde kitlelerin geçmişe ait derin hassasiyetlerine ve bağlılıklarına seslenmekte bu yolla yeni ulus devleti ve onun milliyetçilik anlayışını topluma benimsetmeye çalışmaktadır. Yine Günel'in bir başka makalesinde lideriyle bütünleşmiş bir millet vurgusu açıkça görülmektedir.²⁴

“Bugün modern Türk mahsulü, Türk mamulü, Türk fikriyatı birer realitedir. Onbeş yirmi yıl önce, eseri görülmeyen bu kabiliyet hangi

21 Sezer Akarcalı, 2. *Dünya Savaşında İletişim ve Propaganda*, Ankara 2003, s. 27.

22 Fikri Naşir, “Alay Marşı”, *İnan*, 3, Trabzon 1937, s. 17.

23 Abdullah Günel, “Erzurum İntibar”, *İnan*, 4, Trabzon 1937, s. 12.

24 Abdullah Günel, “Onbeşinci Yıl...”, *İnan*, 11, Trabzon 1938, s. 5.

fusunlu kaynaktan fıskırdı, hangi yabancı diyardan uçup geldi? Evet, onun nereden geldiğini yine biz biliyoruz, fusunlu ve çok derin bir kaynaktan, tarihin en eski zamanlarından beri nebean edip gelmekte olan kaynaktan, Türk milletinin şerefli mazisinden, medeni kabiliyetinin üstünlüğünden, asil kanının cevherinden hız alan kaynaktan. Onun için asırlar, onbeş yıl içinde tecelli etti. Bu tükenmez enerji kaynağını hapsedilmiş yatağından çıkarıp akış istikameti veren, yine o asil kandaki cevherden doğmuş bir deha, bir en büyük Türk, namı cihan tarihinin avizesinde bir pırlanta asalet ve haşmetile parlayan Atatürk oldu. Büyük eser onun, o, büyük milletinin olan Atatürk”.

Rıfat Necdet Evrimer’in 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları nedeniyle kaleme aldığı bir yazıda ise yeni devletin milliyetçilik ideolojisi Kemalizm’in diğer ilkeleriyle birlikte sunulmakta, “rejimi müdafaya hazır bir kuvvet” olması beklenen gençliğe şöyle seslenilmektedir:²⁵

“Türk genci, Türk sporcusu, bizatihi irade kuvvetidir, İnkılâbın bekçisidir. O inkılâbın ne şerait içinde doğduğunu biliyor, o yenilmez bir kuvvettir. Çünkü o Türk’tür ve Türk demek, Türk en büyük demektir. Partinin altı oku onun ateş dolu gözlerinin ışığıdır. Türk, Cumhuriyetçidir. En güzel ve en mütakamil idare şeklinin cumhuriyet olduğuna inanmıştır. Ve onu yükseltmeğe and içmiştir. Türk milliyetçidir. Arada hiçbir sınıf farkı gözetmeksizin halk için çalışır, hızını halktan alır, halkı rahata, güzele, doğruya yükseltmeği bir borç bilir. Türk genci devletçidir. Vatandaşların teker teker yahut ufak kümeler halinde başaramayacağı ehemmiyetli işlerin, devlet parası, devlet yardımı ile başarılması lazım geldiğine kuvvetle inanmıştır. Türk genel inkılâpçidir. O, şuurla, heyecanla, kuvvetle yürür ve bilir ki durmak gerilemektir”.

İnan’ın yayımlandığı tarihlerde Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasının üzerinden 15 yıl geçmiş ve hedeflenen sosyo-politik dönüşümün gerektirdiği devrim niteliğindeki reformlar büyük ölçüde gerçekleştirilmiştir. Ancak bunların geniş kitlelere benimsetilmesi hala önemli bir sorun olarak orta yerde durmaktadır. Özellikle ulusal kimliğin oluşturulması çabaları insan kaynakları ve iletişim alanındaki yetersizlikler nedeniyle akamete uğramaktadır. Böyle bir durumda Trabzon Halkevi tarafından yayımlanan dergi, milliyetçi söylemler ve vurgularla halkın gözünde çoktan bir efsane niteliği almış lider figürünü birleştirerek ulus devletin yurttaş kimliğini oluşturmada büyük bir çaba sarf etmiştir.

---

25 Rıfat Necdet Evrimer, “19 Mayıs: İki Bayram”, *İnan*, 2, Trabzon 1937, s. 4.

2-“Melankolik Köylü”

İnan'da yer verilen Kemalist ideolojinin halkçılık ilkesini mümkün olduğunca geniş kesimlere yayma çabaları, özellikle köycülük anlayışıyla ve toplumu biçimlendirme girişimlerinin izleriyle doludur. Halkevleri'yle amaçlanan yeni devletin ideolojisini özellikle de nüfusun yüzde seksenini oluşturan köylülere²⁶ benimsetmek, istenilen şekilde yeni bir toplum yaratmaktır. Bu bağlamda köycülük uluslararası konjonktüre de uygun bir biçimde sınıfsız bir toplum amaçlayan halkçılık prensibinin temelini oluşturmuştur. Nitekim CHP Genel Sekreteri Peker, köylüye ulaşmakta ve yeni devletin ideolojisini aşılama da önemli bir araç olarak kullandıkları Halkevleri için “halkevlerinin gayesi ulusu katılaştırmak, sınıfsız katı bir kitle haline getirmektir” demiştir.²⁷ *İnan*'ın önemli kalemlerinden Şinasi ise halkçılık ilkesini şöyle tanımlamaktadır:

“Atatürk rejimi Türkiye Cumhuriyeti hükümetini adlandırırken, diğer altı prensip arasında “halkçı”dır da diyor. Bir hükümetin halkçı olması demek, ruhunda, halkın en basit seviyesine incek kadar bir derinlik bulunması demek olduğu kadar, halkı o en basit seviyeden tutup ideal'i olan dereceye yükseltecek kudret ve kabiliyetle de mücehhez olması demektir. Bu uğurda atılacak adımlarla mebsuten mütenasip olarak halkçılık prensibi bir mana kazanabilir.²⁸

Rüknettin Fethi Olcaytuğ da “*Türk köyünün müşterek vasfı melankolik olmasındadır*” tespiti yaptıktan sonra “*Türk köyünü içinde yüzdüğü melankoliden, mefluç durgunluktan, kurun-ı vusta-i şahsiyetten ancak devletin idare edeceği bir köy seferberliği kurtarabilecektir*” saptamasında bulunur.²⁹ Köylüyü dolayısıyla ülkenin yüzde seksenini kurtarma ve biçimlendirme peşindeki aydınlardan Halit Ağan da “Hareketli köylüyü bilgilendirince varılmak istenilene varılacaktır. Benzin içirilen motorun işleyiş ve başarısı gibi. İlik ve damardan geri huy, geri bilgi, geri alışkanlıklar sökülüp atılacaktır. Reel görüş ve duyuş damar ve iliğe yerleştirilecektir”³⁰ demektedir.

Dönemin aydınlarının toplumu biçimlendirmeye olan inancı, *İnan* dergisi sayfalarında da açıkça görülmektedir; “halk, köylü, köycülük, içtimai, topluluk, cemaat, cemiyet, camia, komün” sözcükleri milliyetçi vurgu-

26 M. Asım Karaömerlioğlu, “Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler”, *Toplum ve Bilim*, 76, İstanbul 1998, s. 57.

27 Çavdar, *a.g.e.*, s. 452.

28 Şinasi, “Halka Doğru”, *İnan*, 6, Trabzon 1937, s. 27.

29 Rüknettin Fethi Olcaytuğ, “Köy İşi... Devlet İşi...”, *İnan*, 2, Trabzon 1937, s. 7-8.

30 Halit Ağan, “Bizim Talebe”, *İnan*, 9, Trabzon 1938, s. 13.

lardan sonra en sık rastlanan kelimeler olmaktadır. Evrimer'in şu ifadeleri halkın biçimlendirilmesinde dönemin münevverlerine biçilen rolü göstermesi açısından oldukça anlamlıdır: “Bir içtimai heyetin inkişaf ve tekamülünde hakiki münevverin vazifesi, her yarımı bütün yapmaktır. Bir yarımın yarım kaldığı müddetçe cemiyete yapacağı zarar, bütün bir zarardır”.³¹ Yine Evrimer aydınlar tarafından amaçlanan değişim gerçekleştirilemediği takdirde dönüştürülemeyenlerin “cemiyetin bünyesinde birer koli basili tesirini göstereceğini” vurgulayarak “bünyesi sağlam cemiyetler, yarımaları ayıklayan, onları bütünlemeye, forme etmeğe çalışan cemiyetlerdir”³² tepsi-tini yapmaktadır. Yeni rejimin aydın kadrosu toplumun yukarıdan aşağıya ıslah edilebileceğine yürekten inanmıştır ve çoğunluğunu köylü kitlesinin oluşturduğu ülkede; Türk köyünü sefaletten, köylüyü ise bilgisizlikten kurtarmak suretiyle devrimin başarıyla sonuçlandırılacağı düşüncesi hâkim görüşü oluşturmaktadır.

3-Devrimci Dönüşüm: Yeni Rejim Yeni İnsan

İnan dergisinde, milliyetçi ve halkçı söylemlerin ardından en çok vurgu yeni Türk inkılâbına ve cumhuriyetin değerlerine ve dönüştürücü etkisine yapılmaktadır. Bu bağlamda kadının toplumdaki yeri, medeni gelişme, eski ve yeni karşılaştırmaları, yerilen geçmişe ait değerler ve yüceltilen yenilikler belirgin bir biçimde öne çıkmaktadır. Ömer Sıtkı Efendi'nin devrime ve toplumsal dönüşüme ilişkin yaptığı değerlendirme dönemin zihniyetinin kısa bir özetidir: “Sosyal evölüsyon idealistlerin kuvvetli hamleleriyle olur. Hamle yapmak için inanmak lazımdır. Cemiyetler yetiştirdikleri elitlerle yaşayabilir. Elite yapan başaran demektir”³³. Olcaytuğ da devrimin halkın daha yüksek bir hayat standardına kavuşması için yapıldığını anlatır: “Her sosyal inkılâp büyük kitlenin daha yüksek daha verimli bir hayat şekline erişmesi için yapılan bir kalkınma sayılır. Yani inkılâpta gaye kitledir, azlık değildir”.³⁴ Yazar aynı makalede yeni inkılâbı yüceltirken geçmiş yönetimleri de ağır bir şekilde itham eder:³⁵

“Esasen eskinin, dünün geriliği, zavallılığı, kötülüğü hep bu geniş halk kitlesinin ekonomik ve sosyal bünyesini tamamen iptidai bir halde bırakmış olmasında değil midir? Onun için değil miydi ki gayri meşru

31 Rıfat Necdet Evrimer, “İki Karakter Yarım, Bütün”, *İnan*, 4, Trabzon 1937, s. 2.

32 Evrimer, *a.g.m.*, s. 2.

33 Ömer Sıtkı Efendi, “İnanmak”, *İnan*, 1, Trabzon 1937, s. 5.

34 Rüknettin Fethi Olcaytuğ, “İnkılâpta Köyün Mevkii”, *İnan*, 1, Trabzon 1937, s. 15.

35 Olcaytuğ, “a.g.m.”, s. 15.

zadelerle dolu sarayı o sıska, kansız ve cansız saydığımız halk, son takatlerini harcayarak ve leşine bile tahammül edemeyerek sınır dışına atmıştı”.

1946 yılında Demokrat Parti'nin (DP) dört kurucusundan biri olacak ve DP'nin 10 yıllık iktidarı boyunca Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Başkanlığı'nı yürütecek olan Refik Koraltan 1938 yılında Trabzon Valisi'dir ve Cumhuriyetin 15. yılında *İnan*'da yayımlanan makalesinde Cumhuriyet idaresiyle geçmiş yönetimleri karşılaştırırken Osmanlı yöneticileri için “beyinsiz ve zalim” yakıştırmalarını yapmaktadır.³⁶

“Etrafını göremeyen, milletten tamamıyla ayrı yaşayan ve hatta gün geçtikçe ırk ve kan ve ilmi tarifiyle Türk kültüründen uzaklaşan idarecilerin, tek bir kelime ile hükümetlerin yıllar ve yıllarca Türk Milletinin başında bulunması büyük milletimizin milli karakterinin inkişafına engel olmuş, şerefli tarihinde harikalar yaratan, büyük medeniyetler kuran Türk kudret ve dehası küsufe uğramış güneş gibi muvakkaten hem kendini hem de insanlığı ziyasından mahrum bırakmıştı. Bu hail işte kötü idare diye tavsif ettiğimiz hükümetlerdi. Milletten olmayan, Milleti görmeyen ve göremeyen beyinsizler ve zalimlerdi. ...Türk milleti bu geçen onbeş yıl içinde birçok işler yaptı fakat bütün işlerin, feyyaz eserleri üstünde kendi ruhundan yarattığı büyük K. Atatürk'ün dehasıyla cihanda yüksek bir mevki aldı. Türk'e güvenilir, Türk'e yan gözle bakılmaz olduğunu takdir ve hayranlıkla cihana isbat etti... Cumhuriyetin geçen onbeş yılı, onbeş asrın şerefle öğünebileceği şanlı bir tarih yarattı. Bu manevi kuvvet, bu milli varlık binlerce yıl Milletimizin hayatında ve milletlerin tarihinde ebedi kalacaktır”.

Yeni devletin gerçekleştirmeye çalıştığı en önemli toplumsal ve kültürel dönüşümlerden biri de çağdaşlaşma hususundadır. Asrileşmek yeni bir medeniyet ve toplumsal hayat inşa etmek *İnan*'da da sıklıkla ele alınan konular arasındadır. Dönemin Trabzon Valisi Koraltan'ın toplumsal yaşamın gelişmişliğinde önemli bir gösterge olan kadının toplumsal konumu üzerine yaptığı değerlendirme haklı olmakla birlikte çözüm önerisi erkek egemen toplumun düşünce yapısından uzaklaşmamaktadır. Kadınların ağır yük taşınması hoş görülmezken, bu iş için Koraltan'ın aklına erkekler değil “katır”lar gelmektedir.³⁷

“Bura halkının en büyük dertlerinden birisi hepinizin bildiğiniz gibi ağır yüklerin kadınlar tarafından taşınmasıdır. Bu manzara gayri insani olduğu

36 Refik Koraltan, “Onbeşinci Yıla Girerken...”, *İnan*, 11, Trabzon 1938, s. 2.

37 *İnan*, 12, Trabzon 1939, s. 12.

kadar yürekler sızlatıcı mahiyettedir. Erkekler kahvede oturur, kadınlar yük taşır. Bu kötü ve gayri medeni adetin kökünden halledilmesi ancak şu iki şeyle kabil olabilir. Birisi yol derdinin bertaraf edilmesi diğeri de bu çetin ve sert yamaçlardan köylü mahsulünü evine ve pazara götürecektir nakil vasıtalarının çoğaltılmasıdır. İşte bu mülâhaza ile köy yollarında çalışmayı nasıl esas prensipler arasında tutuyorsak nesli kemiren, Türk kadınlığının takatini tüketen, sıhhatini bitiren ağır yük taşımalarının önüne geçilmesi için az masrafla ve az emekle yetiştirilen katır neslini üretmek ve çoğaltmak düşüncelerimizin başlıcalarındandır. Bunun için hususi muhasebe bütçesinden ilk başlangıç ve ufak bir tecrübe olarak üç tane Kıbrıs cinsi aygır merkep getirttik. Bu tecrübeyi başka yerde de yapmıştım. Elbet işitmişsinizdir...”.

“Devrim, inkılâp, ihtilal, modernleşme, modern, medeniyet, medeni, tenvir, cumhuriyet, cumhuriyetçilik” gibi sözcüklerin yanında *İnan*’da en fazla kullanılan kelimeler “vazife, ideal, ülkü”dür. Hem bu sözcüklerin kullanımı hem de kadının toplumsal konumuna ilişkin dönemin aydınlarının bakışını yansıtmaları açısından Evrimer’in “Kadınlara Dair” başlıklı yazısı oldukça anlamlıdır:³⁸

“Bir cemiyette ideal kadın evvela anne, ev ve vatan vazifesini yapan kadındır. Türk cemiyetinde ideal kadın, budur. İyi bir vatanperver iyi bir anne, kocasına sadık ve fedakâr hayat ortağı olan kadın. Hayatta yalnız süs, israf müptelası olan, anne vazifesini, ev vazifesini, vatan vazifesini layıkıyla yapmayan züppe, dekadandan, filodoks kadın, Türk cemiyetinin ideal kadını değildir”.

Çağdaş bir medeniyet kurma amacındaki yeni rejimin yöneticileri ve bunun için “vazifelendirilmiş münevverler” *İnan*’daki yazılarında toplumsal ve kültürel dönüşümün yukarıdan aşağıya, seçkin bir tavırla ve aydın önderliğinde gerçekleşebileceğine inanmaktadırlar. Bunu bir ödev olarak görüp pozitivist felsefeye dayalı düşüncelerini mümkün olduğunca geniş kitlelere yayma çabasındaki aydınlar; eskiyi, geçmişini ağır bir dille eleştirmekte, yeni rejimin bütün unsurlarını ise kutsamakta ve yüceltmektedir. Genel bir değerlendirme yapıldığında; Türk Ocakları’nın yerine kurulan Halkevleri’nin ulus devletinin inşası sürecinde, topluma milliyetçi değerleri aşılama ve yeni rejimin istediği yeni insanı yaratmada kullanılacak kültürel kodları benimsetmekte dönemin önemli kitle iletişim araçlarından olan dergileri mecaz olarak seçtiği görülmektedir. Trabzon Halkevi de bu

38 Rıfat Necdet Evrimer, “Kadınlara Dair”, *İnan*, 8, Trabzon 1938, s. 5.

çabalara *İnan* dergisiyle ortak olmuş, *İnan*'ın sayfalarını açtığı merkeze bağlı yöneticiler ve yerel aydınlar ülkeyi kuran çekirdek elitin ve Halkevleri'nin genel yayın politikası çerçevesinde milliyetçi, halkçı, devrimci söylemleri kitlelere aktarmaya çalışmıştır.

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti, ulus devlet formunda büyük bir imparatorluğun mirasçısı olarak yeniden örgütlenirken topluma da yaşanan değişimi benimsetmek ihtiyacını duymuştur. 1930'lara kadar devrim niteliğindeki pek çok reforma imza atan kurucu ve yönetici elit; Türk Ocakları'nı "ırkçılığa varan pantürkist yaklaşımlarını" ileri sürerek kapatmış, yeni Türk devletinin kendi milliyetçilik anlayışının ve yeni rejimin istediği ulus devlete "vazife" aşkıyla bağlı yurttaşın yaratılmasında Halkevleri'ni bir "transformatör istasyonu" olarak Türk Ocakları'nın yerine kurmuştur.

Bu dönüşüm istasyonlarıyla kitleler üzerinde amaçlanan kültürel ve toplumsal değişimi yaratmak için kullanılan kitle iletişim araçlarından biri de dergiler olmuştur. Trabzon Halkevi *İnan* adlı dergisiyle bu çabalara katkıda bulunmuş, dergi 1937-1939 yılları arasında yayımlanan ve ilk seri diye tanımlanan 12 sayısında başta milliyetçi ideolojinin sunumu olmak üzere, köycülük odaklı halkçılık vurgusuyla, yeni rejime, devrime ve toplumsal dönüşümü simgeleyen kavramlara çokça yer vermesiyle Halkevleri'nin amaçlarına hizmet etmiştir. *İnan*'da yer bulan yazı türleri incelendiğinde; en fazla siyasal makalelere, şiirlere ve müzikten mimariye pek çok konuda kaleme alınmış hikâye, deneme ve eleştiri türündeki düz yazı örneklerine rastlanmaktadır. Bu yazılarda; milliyetçilik ideolojisi halkın gözünde yaşayan bir efsane haline gelmiş lider figürüyle birlikte sunulmuş, yeni devletin istediği yeni yurttaşın yaratılması için ise, halkın yüzde 80'ini oluşturan köylü kitlenin istenilen şekilde biçimlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. *İnan*'da yer alan yazıları kaleme alan devletin resmi yöneticileri ve yerel aydınlar, toplumun tepeden inmece bir yaklaşımla biçimlendirilebileceğini düşünmüşler, seçkin bir tavırla yönetici elitin istediği ve beklediği kültürel dönüşümü gerçekleştirmeye çalışmışlardır.